

Feri Lainšček, Dušan Šarotar: *Občutek za veter*, fotografije Jože Suhadolnik, glasba Marko Grobler in skupina Občutek za veter. Murska Sobota: Franc-Franc, 2004.

Saj smo vedno vedeli, da je pomembno imeti občutek za veter, kajne? Pa je vendar še veliko lepše, če nam o tem posebej spregovorijo prvovrstni literati, glasbeniki in vizualci. *Občutek za veter* je multimedijski projekt prekmurske založbe, ki pod okriljem zelo lepe knjige prinaša Lainščkovo poezijo, Šarotarjeve pesmi v prozi, Suhadolnikove črno-bele fotografije, na priloženi zgoščenki pa najdemo uglasbene Lainščkove pesmi v izvedbi skupine Občutek za veter. In to je to. Prekmurje. Mirne duše lahko pričakujemo najboljše od najboljšega. Še posebej, če nam je pri srcu melos, ki je obenem ljudski in izviren, prastar in igriv, strasten in prefinjen. Saj je kar težko začeti na katerem koli koncu: vse se namreč dovršeno prepleta, zato začnimo kar na začetku. Z Lainščkom.

V poezijo panonskega mornarja vstopimo skozi morje, izsanjano ali fantomsko, ki stoji na začetku njegovega pesniškega stvarstva, potovanje pa se nadaljuje "v globoki praznini neba nad ravnico", medtem ko nam cesto vedno znova križajo starke z venci, neznanke s pleščočimi krili, zapuščeni ljubimci, potuhnjeni demoni, pa seveda godci in cigani. Tako upesnjena Panonija se kar sama sproti spreminja v glasbo. K muzikalnosti pripomorejo rimani verzi – njihov domala plesni takt pa so s pridom izkoristili glasbeniki. Resnični in izmišljeni: "Ker dali so godcem za viže drobiž, / letele so note kot škorci vsevkriz, / nato pa otrple kot zunaj snežinke / so tihe posedle med maske in krinke. / Obstali so godci na pragu hotela, / ciganska jih duša je malo bolela, / nato pa iz mraka kot ptič iz strašila / se pesem prevzetna je zopet izvila. / Igrali še dolgo na drugem so bregu, / plesoče stopinje ostale so v snegu."

Svojevrstno glasbo premorejo tudi Šarotarjeve pesmi v prozi, le da se ne iztečejo v obliki takšnih in drugačnih valčkov, pač

pa vseskozi vzdržujejo poetično meditacijo in neubranljivo sugestivnost pripovedne magije. Značilna dramaturgija, ki dogajanje ves čas drži v nekakšnem lebdečem stanju, se očitno obnese tudi v najkrajših možnih oblikah. Občutek za veter je v njegovem pisanju neizbežno navzoč – pa naj govori o čemer koli. Zrak, ki ga dihamo ob branju, je tako nabit z zametki zgodb, da postane sanjanje prav tako neizbežno kot dihanje. Fragmentarnost se tu izkaže kot pogoj za domišljjski polet, za preskok iz zemeljskega v zračni element.

Kratkost preseneča pravzaprav pri obeh avtorjih, sicer tudi romanopiscih: prekmurski topos, tako priljubljen prav zaradi značilnega občutka širine, je začuda (?) zelo na drobno zapakiran. Lainščekove pesmi so kratke in krhke, Šarotarjevi zapisi so lirski in skicozni. Neskončnost horizonta povzema nekaj besed, pa še te kot da molčijo vsaka zase. Molčljivost napovedujejo že naslovi samih pesmi: *Morje, Samota, Tišina, Demoni, Afrodit, Spomin, Sanje, Veduta, Brezčasje, Vrnitev*. In pri Šarotarju: *Čudenje, Akvarel, Vrtinci, Zvezde pod klobukom, Kar ostane, Slabe karte, Znamenje, Oko in ptica, Pričakovanje, Pozabljeno bistvo, Zrno, Šepetanje, Dva pogleda, Občutek za veter, Kosa, Duša in telo, Samo vama*.

Besedam je dano, da se do konca razrasejo šele v bralcu. Tako kot se resničnost nekdanjih vsakdanjih dogodkov raztaplja po robovih in ustvarja sanjsko sliko za vedno minulega včeraj. Enako velja za osebe, bolje rečeno figure, ki se pojavljajo kot fantomi: sanjavci, hodci, cigani, leseni bogci, svatje, godci, mrtvi, ribiči, kartaši, deklice, neznanke in neznanci, pa seveda on in ona. Sanjska atmosfera spreminja posamezne detajle v mogočne simbole: zaprta vrata, zastirto okno, mokre trave, zapuščen čoln, stopinje v prahu pa tako kažejo daleč onkraj sebe. Celo kozarec špricerja na točilnem pultu in stojnica s plastičnimi igračami sta nabita s poezijo in nepremagljivo notranjo lepoto.

Prekmurje se je kot mitska pokrajina v slovenski literaturi uveljavilo že zdavnaj. Pa smo še vedno daleč od tega, da bi se ga naveličali. Panonski melos očitno premore (še nedefinirano) sredstvo proti obrabi, prizori pa so nabiti s pomeni. "Tukaj nekje, skrite za izginulo mejo, so še gostilne, kjer ti tihi točaj ponudi hladen špricer, pol zajemalke vina in dolg brizg sodavice, potem sedeš v kot pod nizko okno in gledaš v sneg, ki je za vedno zabrisal tvojo gaz."

Avtorji ohranjajo svoje mitske pokrajine domala nedotaknjene. Na 21. stoletje spominja le mobitel, ki ga na eni od fotografij v roki drži Lainšček: pa še ta ni viden, pač pa lahko sklepamo nanj po drži avtorjeve roke, medtem ko sta "good luck" in "coca cola" izza točilnega pulta na neki drugi fotografiji že popolnoma ponarodela in imata že najmanj toliko patine kot katera koli ciganska harmonika. Sledovi civilizacije se izgublajo v daljavah tako kot črte na cesti – vse dokler ne prevlada vsemogočna narava. Na Suhadolnikovih fotografijah se je ohranila v vseh letnih časih – ki pa se, kot se zdi, menjavajo le zato, da bi se iztekli v brezčasje. Tudi misel zlahka preskakuje leta in desetletja (morda celo stoletja?), "Ko te ni in se le redko vračaš, imaš občutek, da se tukaj nikoli nič ne spremeni. Še vedno čutiš nekdanji veter, ki je ob

nedeljah zibal balone, raznašal vonj kuhane koruze in medenjakov za staro cerkvijo," pripoveduje Šarotar.

Eskapizem? Morda bi bilo dobro kar najbolj poudariti še nekaj. Pri avtorjih, kot sta Šarotar in Lainšček, navezava na mitske pokrajine otroštva nikakor ne pomeni bega pred grdo resničnostjo, pred urbano moro sodobnega sveta, tako kot tudi cigani, godci in ljubimci v njunem pisanju niso krinka za dejstvo, da resničnost obvladujejo predvsem roparice in mrhovinarji v človeški podobi. Pač pa oba govorita o tem, kar kljub svoji betonski eksistenci še vedno potrebujemo, o človeški podstati, ki je v vseh stoletjih ostala ista, ne glede na banalno suhoparnost, ki prevladuje po sili razmer. Njuno poetiko očitno obvladuje še vse kaj več kot zgolj romantično navdahnjeni oddih, saj *Občutek za veter* nagovarja najgloblje impulze in izvablja energijo iz najbolj prvinskih plasti duše. "Le še redki, če sploh še kdo, zmorejo prisluhiniti temu, vedno bolj enoličnemu in brezimnemu zamahu vetra, ki brezupno išče duše, da bi v njih ponovno zazvenel." V knjigi, ki bi ugajala samemu Bachelardu, se občutek za veter lahko primerja z neizmerno povečanim občutkom obstoja, to pa je seveda že vrednota, ki presega tako lokalizme kot tudi bežne sentimente.

Prav gotovo lahko razumemo – in prav to poudarja tudi Kajetan Kovič v svoji spremni besedi – da občutek za veter pač nima kaj dosti skupnega z meteorologijo. Tako kot se tudi mitska podoba Prekmurja vse bolj razhaja s svojo geografsko sopomenko. *Občutek za veter* sicer ne bi mogel nastati nikjer drugje, prvobitnost, ki je tako izdatno nahranila domišljijo avtorjev, pa v resničnosti vendarle vse bolj izginja. Žal. Stare gostilne s ciganskimi godci so (po vsej verjetnosti) samo še lep spomin, preplesane noči in vesela omizja pa le še pobožna želja. Knjiga je prišla ravno v času, ko smo na tem, da svojo ljubo deželico razpotegnemo v eno samo dolgo avtocesto, ko naj Slovenija obstaja le še zato, da se bodo Evropejci hitreje prikotalili do morja – pa še to ne do našega. Lirika, niti najbolj genialna, ne more zaustaviti razvrednotenja v zunanjem svetu, lahko pa prepreči, da bi bila enako degradirana tudi notranjost. To pa je že veliko. "Zdaj teče spet čas le, ki malo obeta, / počasi se dnevi spreminjajo v leta."